

ПРЕЗИМЕНА У СЕЛИМА КРЊА ЈЕЛА И СМОЉАНА ПРЕМА ПОПИСУ СВЕШТЕНИКА ПЕТРА РАЂЕНОВИЋА И ДАНАС¹

Анстракт: Аутор је у тексту извршио упоредну анализу презимена православног становништва насељеног у селима Крња Јела и Смољана која је у својим истраживањима забиљежио свештеник Петар Рађеновић и презимена која су присутна 2017. године, као и број кућа. Такође, аутор је упоредио број становника у овим селима 1923, 1925. и 2017. године.

Кључне ријечи: Крња Јела, Смољана, Петар Рађеновић, православно становништво, презимена.

Петар Рађеновић је рођен 8. фебруара 1885. године у Босанским Осредцима од оца Николе и мајке Марије. Основно школовање завршио је у Трубару, шесторазредну гимназију у Сарајеву свршио је 1903. године, а Рељевску богословију 1907. године. У чин ђакон рукоположен је 20. новембра / 3. децембра 1907. године, а у чин свештеника сутрадан. Службу је обављао у селима Босански Осредци, Трубар, Велики Радић, Крњеуша и Чађавица (код Босанског Новог). Поред свештеничке службе обављао је и професорску, био је професор гимназије и службеник Црквеног суда Епархије бањалучке.² Након формирања Независне Државе Хрватске и успостављања њене власти у Босни и Херцеговини избјегао је у Србију, у Шабац, 24 / 11. септембра 1941. године. Убијен је од стране њемачке казнене експедиције 21. октобра 1941. године.³

Иако није био школовани географ већ православно свештеник, Петар Рађеновић је озбиљно приступао проучавању села у западној Босни према пра-

¹ Подаци су узети закључно са 31. мартом 2017. године. Аутор текста захваљује јереју Бојану Митрићу, пароку Парохије прве петровачке и администратору дијела Парохије смољанско-бравске на уступљеним подацима из *Домовника парохије смољанско-бравске*.

² Радован Пилиповић, "Петар Рађеновић (1885–1942) – свештеник и етнограф", *Гласник Удружења архивских радника Републике Српске*, 2 (2010): 268–269.

³ Исто, 272.

вилима која је израдио и објавио Јован Цвијић 1898. године.⁴ Његово најзначајније истраживање, или најзначајнији рад, за едицију *Насеља и порекло становништва*, Српске краљевске академије у Београду, је рад под насловом *Бјелајско поље и Бравско – антропогеографска испитивања*, објављен 1925. године. Рад се састоји из двије цјелине, опште и посебне. У општем дијелу Рађеновић је обрадио област, границе, земљиште, воде, климу, привреду, саобраћај, трагове старих насеља, врсте тренутних насеља, положај, тип, постанак и развој насеља, народне особине, тјелесне и душевне особине становништва, док је као посебну цјелину описао двадесет три села и варош Босански Петровац, истражујући границе, положај и тип насеља, привреду, саобраћај, воде, гробља, мраморја, поријекло и јакост породица.⁵ Такође, Рађеновић је објавио још два рада за исту едицију: *Села парохije Крњеуше (код Петровца)*, 1923. године, и *Унац – антропогеографска испитивања*, посмртно објављен 1948. године. Захваљујући овим текстовима Рађеновић је оставио непроцјенљиву етнографску, антропогеографску и историјску грађу о босанскопетровачком и дрварско-уначком крају.⁶

Етнолог Мирослав Нишкановић сматра да је Петар Рађеновић један од најбољих сарадника Јована Цвијића на пољу проучавања антропогеографије српских земаља, истичући како су његова запажања проницљива, тачна и драгоцјена, а израз у саопштавању достигнућа непосредан. Нишкановић примјећује да о Рађеновићевом научном раду није много писано, али су резултате његових истраживања користили многи научни радници. Такође истиче да је између два свјетска рата Петар Рађеновић спадао у круг водећих истраживача етнологије у Босни и Херцеговини, заједно са Миленком С. Филиповићем и Миланом Карановићем.⁷ Професор Здравко Д. Марјанац је закључио како *Дјела Петра Рађеновића (иако није био школовани географ, него свештеник), представљају значајне монографске радове велике стручне и научне вриједности*.⁸ Нама овдје само преостаје да се сложимо са чињеницом како, захваљујући проучавањима Петра Рађеновића, под будним научним оком Јована Цвијића, можемо да разумијемо ријечи Петра Кочића: *Отаџбина је веза која нас спаја са људима нашег рода и језика, било да припадају прошлости или будућности, било да живе у садашњости. Отаџбина је њива на којој се непрестано сије и жање:*

⁴ За више информација погледати: "Упутства за проучавање села у Босни", *Босанска вила*, 4 (28. фебруар 1898): 55–57. и "Упутства за проучавање села у Босни", *Босанска вила*, 5 (15. март 1898): 71–74.

⁵ Здравко Д. Марјанац, *Jovan Cvijić i Bosna*, Banja Luka: Pedagoška akademija, 1992, 138.

⁶ Радован Пилиповић, *наведени рад*, 267.

⁷ Мирослав Нишкановић, "Преглед етнолошких истраживања Босне и Херцеговине", у: *Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена*, Историјски институт САНУ, Београд 1995, 140.

⁸ Здравко Д. Марјанац, *navedeno djelo*, 140.

ми жањемо што су сијали наши претци, а сијемо да имају шта жети наши потомци.⁹

Свештеника Петра Рађеновића је за сарадника Јовану Цвијићу на пројекту истраживања Босне предложио Милан Карановић, који је у писму Цвијићу 27. септембра 1920. године написао: *Преко окружних прота дао би се тај рад згодно организовати, нарочито што се тиче порекла становништва, а вешт и искусан истраживач то би могао брзо да провери на терену. Тако би се и рад на терену, испитивања порекла знатно убрзала. Разумије се услов је да СКА из Београда замоли Патријаршију да изда окружницу за покретање овог рада.*¹⁰

О озбиљности Петра Рађеновића у раду свједочи и писмо упућено Јовану Цвијићу 23. септембра 1925. године, у којем између осталог каже: *Да би нам намеравани рад што успјешније завршио приморан сам умолити Вас да уважите ове моје приједлоге:*

1. *Да наредите да ми пошаљу "Насеља" до најскорије књиге,*
2. *да оне књиге у којој је мој рад "Бјелајско поље и Бравско" да ми пошаље 10–15 примјерака,*
3. *да ми се при коначној изради овог новог дела посуде књиге које ми затребају из Универзитета или из Народне библиотеке. Или да ми се омогући боравак у Београду и приступ у библиотеке десетак дана, ради вађења потребних података из књига,*
4. *да ми се набави фотографски апарат ради снимања карактеристичних предмета.*¹¹

На полеђини овог писма Јован Цвијић је записао: *Ову адресу записати и послати Рађеновићу тражено.*¹²

За наше истраживање најзначајнији дио јесте Рађеновићево проучавање поријекла и јакости породица у селима Крња Јела и Смољана, посебно јер је пописао презимена породица, крсне славе и број кућа. На основу његових истраживања и забиљежених резултата упоредићемо ситуацију у наведеним селима данас, ослањајући се на *Домовнике парохије смољанско-бравске.*¹³

⁹ *Отаџбина*, бр. 1, Бања Лука, 1907, 2.

¹⁰ Zdravko D. Marjanac, *navedeno djelo*, 83–84.

¹¹ Исто, 84.

¹² Исто, 84.

¹³ Парохију смољанско-бравску: сачињавају села Смољана, Бравско, Јањила, Јасеновац, Бунареви, Подсрнетица, Бравски Ваганац, Крња Јела и Капљув. Све до 1995. године постојала је самостална парохија смољанска, која је обухватала села Смољану и Крњу Јелу. Села Јањила, Капљув и Бравски Ваганац припадала су парохији петровачкој, а села Бравско, Јасеновац, Бунареви и Подсрнетица припадала су парохији саничкој. Тек 2002. године, због новонасталих прилика као посљедица етничког чишћења, одлуком епископа бихаћко-петровачког Г. Хризостома креирана је смољанско-бравска парохија. "Епархија бихаћко-петровачка: Први шематизам 2010", припремили: игуман Софроније (Никић), Горан Латиновић, Радован Пилиповић, Милош Ернаут, Ратко Радановић, Босански Петровац: Епархија бихаћко-петровачка, 2011, 271.

У својим истраживањима насељавања селâ Крња Јела и Смољана, Петар Рађеновић је утврдио да су у питању досељеници који су припадали личко-далматинској и црногорско-херцеговачкој миграционој струји.

Упоређујући податке о становништву које данас живи у посматраним селима са подацима које је оставио Рађеновић, долазимо до следећих резултата:¹⁴

КРЊА ЈЕЛА

Редни број	Презиме	Крсна слава	Број кућа 1925 (према попису Петра Рађеновића)	Број кућа 2017 (закључно са 31. мартом)
1.	Бранковић	Св. арханђел Михаило	12 ¹⁵	8 ¹⁶
2.	Врањеш	Св. великомученик Георгије	-	1 ¹⁷
3.	Грбић	Св. мученици Сергије и Вакхо	-	9 ¹⁸
4.	Драгишић	Св. архиђакон Стефан	6 ¹⁹	4 ²⁰
5.	Зорић	Св. великомученик Георгије	1 ²¹	0 ²²
6.	Кецман	Св. ап. Вартоломеј и Варнава	5 ²³	8 ²⁴
7.	Ковачевић	Св. Николај	5 ²⁵	2 ²⁶
8.	Ковачевић	Св. великомученик Георгије	2 ²⁷	0 ²⁸
9.	Крагуљ	Св. Николај	-	1 ²⁹
10.	Мајсторовић	Св. свештеномученик Кли-	5 ³⁰	1 ³¹

¹⁴ Треба разликовати границе посматраних села у вријеме када је писао Рађеновић и данас. Нпр. Рађеновић у Смољану убраја засеоке Чатрња и Округлица, а нека презимена из засеока Огумача убраја у Крњу Јелу. Данас Чатрња и Округлица припадају Крњој Јели, а Огумача је одувјек припадала Смољани. (Б. М. Б.)

¹⁵ Петар Рађеновић, "Бјелајско поље и Бравско – антропогеографска испитивања", у: *Насеља и порекло становништва*, књ. 20 (Београд: Српска краљевска академија, 1925): 253.

¹⁶ *Домовник парохије смољанско-бравске*

¹⁷ Исто

¹⁸ Исто

¹⁹ Петар Рађеновић, *наведени рад*, 253.

²⁰ *Домовник парохије смољанско-бравске*

²¹ Петар Рађеновић, *наведени рад*, 254.

²² *Домовник парохије смољанско-бравске*

²³ Петар Рађеновић, *наведени рад*, 254.

²⁴ *Домовник парохије смољанско-бравске*

²⁵ Петар Рађеновић, *наведени рад*, 254.

²⁶ *Домовник парохије смољанско-бравске*

²⁷ Петар Рађеновић, *наведени рад*, 254.

²⁸ *Домовник парохије смољанско-бравске*

²⁹ Исто

		мент		
11.	Маринковић	Св. краљ Стефан Дечански	2 ³²	1 ³³
12.	Марјановић	Сабор Св. Јована Крститеља	1 ³⁴	15 ³⁵
13.	Миљевић	Св. архиђакон Стефан	4 ³⁶	1 ³⁷
14.	Мрђа	Св. Николај	8 ³⁸	8 ³⁹
15.	Пећанац	Сабор Св. Јована Крститеља	-	1 ⁴⁰
16.	Прошић	Св. ап. Вартоломеј и Варнава	-	2 ⁴¹
17.	Раковић	Св. архиђакон Стефан	-	3 ⁴²
18.	Стојановић	Сабор Св. Јована Крститеља	-	1 ⁴³

СМОЉАНА

Редни број	Презиме	Крсна слава	Број кућа 1925 (према попису Петра Рађеновића)	Број кућа 2017 (закључно са 31. мартот)
1.	Бањац	Сабор Св. Јована Крститеља	2 ⁴⁴	0 ⁴⁵
2.	Буцало	Св. великомученик Георгије	1 ⁴⁶	0 ⁴⁷
3.	Врањеш	Св. великомученик Георгије	3 ⁴⁸	1 ⁴⁹
4.	Грбић	Св. мученици Сергије и Вакхо	16 ⁵⁰	0 ⁵¹

³⁰ Петар Рађеновић, наведени рад, 253–254.

³¹ Домовник парохије смољанско-бравске

³² Петар Рађеновић, наведени рад, 253.

³³ Домовник парохије смољанско-бравске

³⁴ Петар Рађеновић, наведени рад, 254.

³⁵ Домовник парохије смољанско-бравске

³⁶ Петар Рађеновић, наведени рад, 254.

³⁷ Домовник парохије смољанско-бравске

³⁸ Петар Рађеновић, наведени рад, 253.

³⁹ Домовник парохије смољанско-бравске

⁴⁰ Исто

⁴¹ Исто

⁴² Исто

⁴³ Исто

⁴⁴ Петар Рађеновић, наведени рад, 256.

⁴⁵ Домовник парохије смољанско-бравске

⁴⁶ Петар Рађеновић, наведени рад, 258.

⁴⁷ Домовник парохије смољанско-бравске

⁴⁸ Петар Рађеновић, наведени рад, 259.

⁴⁹ Домовник парохије смољанско-бравске

⁵⁰ Петар Рађеновић, наведени рад, 259.

⁵¹ Домовник парохије смољанско-бравске

5.	Даљевић	Св. апостол и јеванђелист Марко	4 ⁵²	0 ⁵³
6.	Драгишић	Св. архиђакон Стефан	4 ⁵⁴	3 ⁵⁵
7.	Ђумић	Св. арханђел Михаило	1 ⁵⁶	1 ⁵⁷
8.	Зорић	Св. великомученик Георгије	1 ⁵⁸	1 ⁵⁹
9.	Инђић	Св. мученик Трифун	5 ⁶⁰	2 ⁶¹
10.	Јеличић	Св. Николај	7 ⁶²	2 ⁶³
11.	Керкез	Св. великомученик Георгије	2 ⁶⁴	1 ⁶⁵
12.	Кецман	Св. апостоли Вартоломеј и Варнава	7 ⁶⁶	2 ⁶⁷
13.	Ковачевић	Св. великомученик Георгије	3 ⁶⁸	0 ⁶⁹
14.	Крагуљ	Св. Николај	3 ⁷⁰	0 ⁷¹
15.	Крајиновић	Св. Николај	2 ⁷²	0 ⁷³
16.	Крчмар	Сабор Св. Јована Крститеља	1 ⁷⁴	1 ⁷⁵
17.	Латиновић	Сабор Св. Јована Крститеља	5 ⁷⁶	1 ⁷⁷
18.	Мајсторовић	Св. свештеномученик Кли- мент	4 ⁷⁸	0 ⁷⁹
19.	Мандарић	Свети архиђакон Стефан	1 ⁸⁰	1 ⁸¹

⁵² Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁵³ Домовник парохије смољанско-бравске

⁵⁴ Петар Рађеновић, наведени рад, 258.

⁵⁵ Домовник парохије смољанско-бравске

⁵⁶ Петар Рађеновић, наведени рад, 259.

⁵⁷ Домовник парохије смољанско-бравске.

⁵⁸ Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁵⁹ Домовник парохије смољанско-бравске

⁶⁰ Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁶¹ Домовник парохије смољанско-бравске

⁶² Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁶³ Домовник парохије смољанско-бравске

⁶⁴ Петар Рађеновић, наведени рад, 258.

⁶⁵ Домовник парохије смољанско-бравске

⁶⁶ Петар Рађеновић, наведени рад, 258.

⁶⁷ Домовник парохије смољанско-бравске

⁶⁸ Петар Рађеновић, наведени рад, 259.

⁶⁹ Домовник парохије смољанско-бравске

⁷⁰ Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁷¹ Домовник парохије смољанско-бравске

⁷² Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁷³ Домовник парохије смољанско-бравске

⁷⁴ Петар Рађеновић, наведени рад, 258.

⁷⁵ Домовник парохије смољанско-бравске

⁷⁶ Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁷⁷ Домовник парохије смољанско-бравске

⁷⁸ Петар Рађеновић, наведени рад, 259.

⁷⁹ Домовник парохије смољанско-бравске

⁸⁰ Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

20.	Маринковић	Св. краљ Стефан Дечански	2 ⁸²	0 ⁸³
21.	Марић	Св. арханђел Михаило	3 ⁸⁴	1 ⁸⁵
22.	Марјановић	Сабор Св. Јована Крститеља	9 ⁸⁶	0 ⁸⁷
23.	Мрђа	Св. Николај	48 ⁸⁸	19 ⁸⁹
24.	Мрђа	Св. великомученик Пантелејмон	-	2 ⁹⁰
25.	Праштало	Сабор Св. Јована Крститеља	2 ⁹¹	0 ⁹²
26.	Прошић	Св. апостоли Вартоломеј и Варнава	11 ⁹³	0 ⁹⁴
27.	Радишић	Св. Николај	2 ⁹⁵	2 ⁹⁶
28.	Раковић	Св. архијакон Стефан	12 ⁹⁷	0 ⁹⁸
29.	Ступар	Лазарева субота	-	4 ⁹⁹
30.	Ступар	Сабор Св. Јована Крститеља	7 ¹⁰⁰	-
31.	Стојановић	Сабор Св. Јована Крститеља	21 ¹⁰¹	10 ¹⁰²
32.	Шербула	Св. Николај	6 ¹⁰³	2 ¹⁰⁴
33.	Вукобрат	Св. великомученик Георгије	-	3 ¹⁰⁵

На основу представљених резултата закључујемо да је етнички састав становништа у вријеме истраживања Петра Рађеновића и данас исти, тј. да су у овим селима насељени православни Срби, али да је дошло до промјена у саставу презимена, односно, нека презимена су нестала. Узрок ишчезавања одређе-

⁸¹ Домовник парохије смољанско-бравске

⁸² Петар Рађеновић, наведени рад, 258.

⁸³ Домовник парохије смољанско-бравске

⁸⁴ Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁸⁵ Домовник парохије смољанско-бравске

⁸⁶ Петар Рађеновић, наведени рад, 259.

⁸⁷ Домовник парохије смољанско-бравске

⁸⁸ Петар Рађеновић, наведени рад, 256–257.

⁸⁹ Домовник парохије смољанско-бравске

Исто.

⁹¹ Петар Рађеновић, наведени рад, 258.

⁹² Домовник парохије смољанско-бравске

⁹³ Петар Рађеновић, наведени рад, 259.

⁹⁴ Домовник парохије смољанско-бравске

⁹⁵ Петар Рађеновић, наведени рад, 257.

⁹⁶ Домовник парохије смољанско-бравске

⁹⁷ Петар Рађеновић, наведени рад, 259.

⁹⁸ Домовник парохије смољанско-бравске

⁹⁹ Исто

¹⁰⁰ Петар Рађеновић, наведени рад, 256.

¹⁰¹ Исто, 257.

¹⁰² Домовник парохије смољанско-бравске

¹⁰³ Петар Рађеновић, наведени рад, 258.

¹⁰⁴ Домовник парохије смољанско-бравске

¹⁰⁵ Исто

ног броја презимена налази се у страдањима православног народа у овим селима у два свјетска рата (Првом и Другом) и грађанском рату у Босни и Херцеговини 1992–1995. године, као и у миграцијама које су пратиле наведене ратне сукобе. Поред ових унутрашњих миграција биле су присутне и спољне миграције, одлазак становништва на рад у земље западне Европе, САД и Аустралију, нарочито после Другог свјетског рата. Посебно тешке последице по становништво донијели су прогон и етничко чишћење које су спровели припадници тзв. Армије РБиХ 14. септембра 1995. године, када је комплетно становништво ових села протјерано, као и уопште општине Босански Петровац и других западно-крајишких општина, а постепени повратак почео је крајем 90-тих година 20. вијека. За изумирање појединих презимена, поред миграција и ратних сукоба, криви су и биолошки разлози, како је писао Рађеновић: ... али су се слабо плодили.

5. Према подацима обрађеним у Шематизму Епархије бањалучко-бихаћке за 1923. годину, у Смољани је живјело 1327, а у Крњој Јели 368 становника, тј. укупно 1695 становника.¹⁰⁶ Према подацима у *Домовнику парохије смољанско-бравске*, 2017. године у Смољани живи 126, а у Крњој Јели 159 становника, тј. укупно 285 становника.¹⁰⁷ Када упоредимо податке, видимо да 2017. године у односу на 1923. годину у Крњој Јели живи 209 становника мање, док је у Смољани смањење броја становника поражавајуће, село има 1201 становника мање. Упоређујући број кућа, 1923. године у Крњој Јели је било 47,¹⁰⁸ 1925. године 51,¹⁰⁹ док 2017. године има 66,¹¹⁰ што је више за четири куће више у односу на 1925. годину, односно 19 кућа више него 2017. године.¹¹¹ У Смољани је 1923. године било 196,¹¹² 1925. године – 195,¹¹³ док 2017. године има свега 59,¹¹⁴ што је мање за једну, односно за 137 кућа.

¹⁰⁶ "Шематизам Српско-православне Епархије Бањалучке и Бихаћке за годину 1923. (према стању 31. децембра 1923. г.)", Бања Лука, 1925, 88.

¹⁰⁷ *Домовник парохије смољанско-бравске*

¹⁰⁸ Шематизам..., 1925, 88.

¹⁰⁹ Податак свештеника Петра Рађеновића

¹¹⁰ *Домовник парохије смољанско-бравске*

¹¹¹ Овдје треба напоменути да у великом броју кућа живи по једна старија особа.

¹¹² Шематизам..., 1925, 88.

¹¹³ Податак свештеника Петра Рађеновића

¹¹⁴ *Домовник парохије смољанско-бравске*